

יחלוקו

דף ב.

יתכן וכאשר שני הצדדים אוחזים באותו החפץ, יש לשניהם חזקה שהחפץ שייך לשניהם. ובמילים של תוספות (ד"ה "יחלוקו"):

דאוחזין שאני דחשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי דאנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה הוא...

במילים שלנו, ב"ד עצמם מעידים שחצי אחד שייך לזה שתפוס בו, והחצי השני שייך לשני שתפוס בו.

לפי הסבר זה, ב"ד לא מבצעים כאן גזר דין כלשהו, כי אם שיקוף של המציאות. שני הצדדים נחשבו כבעלים על חצי הטלית עוד קודם לגזר הדין. כלומר, ב"ד מעולם לא עמדו בפני מצב של ספק במקרה זה. כאילו נכנסו שני אנשים לב"ד, כל אחד מהם אוחז חצי טלית קרועה, וכל אחד טוען בעלות על חלקו- ברור שלא יהיה כל צורך לב"ד להתערב.

במקרה של ההוא ארבא, לעומת זאת, אף אחד מהצדדים איננו תפוס בספינה. ממילא, אי אפשר להניח שהיא שייכת לשניהם, וב"ד לא מסכימים במקרה כזה לפסוק את יחלוקו.

ב. תפיסה

הרמב"ן, בבואו לבסס את דעתו על כך שיש לשניהם חזקה, נוקט בגישה שונה במעט בהסבר הסוגיא: אנחנו לא משוכנעים לגמרי שחצי טלית שייכת לאחד, וחצי שייכת לשני. אף על פי כן, מאחר וכל אחד מהם אוחז בחלק מהטלית, אנחנו לא רוצים להוציא מידו מה שיש לו חזקה עליו.

לפי גישה זו, ב"ד עומדים מול מצב של ספק. למרות זאת, הם לא מעוניינים לשנות את הסטטוס קוו בלי סיבה טובה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. כל זאת, על אף שיש אפשרות שאחד הצדדים יצא נפסד. בשונה מתוספות, חלוקה לא משקפת מצב שהיה קיים לפני כניסתם לב"ד.

במקרה של ההוא ארבא, שאין בו כל תפיסה, ב"ד מוכנים להסתכן ב"כל דאליס", מאחר שהם לא מוציאים את הספינה בצורה לא הוגנת מאחד הצדדים. יתר על כן, יש סיכוי שהבעלים האמיתיים ינצחו ויזכו- מה שלא קיים במקרה של שנים אוחזין.

יסוד המחלוקת בין תוספות לרמב"ן הוא, כנראה, באפשרות של יישום הכלל של "חזקה כל מה שנמצא תחת ידו של אדם- שלו הוא" במקרה של שנים אוחזין. ברור שאין אפשרות לקבוע ששניהם בעלים מלאים של הטלית. על כן, גם תוספות מיישמים את החזקה רק באופן חלקי: מניחים שכל אחד מהצדדים בעלים רק על חצי הטלית. אך אפילו יישום חלקי זה של החזקה הוא בעייתי, מאחר והוא מתנגש עם המציאות האובייקטיבית. כל אחד מבעלי הדין טוען לבעלות מלאה על

המשנה (דף ב.) דנה במצב בו שני אנשים מופיעים בב"ד, כששניהם אוחזים בטלית (בגד). כל אחד טוען שהוא זה שמצא את הטלית, ובכך הוא טוען לבעלות בלעדית עליה. מאחר שאין עדים לאשר או להכחיש את אחת משתי הטענות, מוטלת שבועה על שניהם, וב"ד מחוייבים לחלוק את הטלית בין שניהם. זהו פירוש הביטוי שבכותרת- "יחלוקו" [הערה: מובן שב"ד לא חוצים את החפץ בפועל, אלא הוא נמכר ושוויו מתחלק בין שני הצדדים].

כדי להבין את ההגיון העומד מאחורי הכרעתה של המשנה, נפנה למקרה דומה שההכרעה בו שונה: הגמרא (בבא בתרא לד:) דנה בשני אנשים שמתווכחים על בעלות על ספינה (ארבא):

ההוא ארבא דהוו מינצו עלה בי תרי האי אמר ידידי היא והאי אמר ידידי היא אתא חד מינייהו לבי דינא ואמר תיפסוה אדמייתנא סהדי דדידי היא תפסינן או לא תפסינן רב הונא אמר תפסינן רב יהודה אמר לא תפסינן אזל ולא אשכח סהדי אמר להו אפקוה וכל דאליס גבר...

הכרעתו של ב"ד במקרה זה היא "כל דאליס גבר", כלומר החזק הוא זה שתפוס את הספינה.

בשני המקרים, ישנה מחלוקת בין שני צדדים לגבי בעלות על חפץ. למרות שאין אפשרות להביא ראיה באף אחד מהמקרים, הכרעתו של ב"ד משתנה ממקרה למקרה. מהו ההבדל, אם כן, בין המקרה של שנים אוחזין, למקרה של ההוא ארבא?

1. תפיסה

הבדל אחד בין שני המקרים הוא ביחס לתפיסה (אחיזה פיזית בחפץ). בבבא מציעא, שניהם תפוסים בטלית, אך בבבא בתרא, אף אחד מהם לא אוחז בספינה (היא נמצאת בלב ים). יש כמה אפשרויות להסביר מדוע לענין זה יש משמעות:

א. חזקה

כלל נקוט בידינו בכל הש"ס, ש"חזקה כל מה שנמצא תחת ידו של אדם- שלו הוא". כלומר, אנו מניחים שכל מה שאדם מחזיק- שייך לו (נתייחס לזה כחזקה). ממילא, "המוציא מחבירו עליו הראיה". במילים אחרות, חובת ההוכחה היא על הצד שמעוניין להשיג תפיסה (ולא על הצד שכבר תפוס בחפץ). כיצד עלינו להתייחס למקרה בו שני הצדדים אוחזים בטלית?

דאלים גבר. לעומתו, תוספות והרמב"ן, מעדיפים לשמור את ידי ב"ד נקיות ע"י ההכרעה של כל דאלים גבר. אך במקרים של תפיסה ב"ד נאלצים לתת הכרעה של יחלוקו. על פי תוספות, זה נובע מכך שהתפיסה יוצרת חזקה על פיה כל אחד מהצדדים נחשב כבעלים על חצי. לכן, יחלוקו בעצם משקף את המצב האובייקטיבי. מאידך, סבור הרמב"ן שתפיסה קושרת את ידיהם של ב"ד, ומונעת מהם לנקוט בפתרון הרצוי של כל דאלים גבר.

מקורות לשיעור הבא

1. גמרא ב: "לימא מתניתין דלא כסומכוס... שלי הוא (ג.)", תוספות ד"ה 'היכא'.
2. בבא קמא לה. משנה וגמרא עד "ברי וברי", מו. משנה וגמרא עד "עליו הראיה".
3. בבא מציעא ק. משנה וגמרא עד "לא אמר", תוספות ד"ה 'הא מני'.
4. תוספות בבא מציעא צז: ד"ה 'לימא', תוספות בבא קמא לו: ד"ה 'זאת'.

שאלות מנחות

1. איך יכולה הגמרא להציע שעל פי חכמים ההכרעה המקרה של המשנה צריכה להיות המוציא מחבירו עליו הראיה?
2. מה ההגיון העומד מאחורי הגבלת סומכוס למקרים של שמא ושמא?
3. כיצד יפסוק סומכוס במקרה שבו אחד טוען בעלות על חפץ שנמצא בבעלות מלאה של השני? מדוע?

הטלית, ועל פי טענות אלו סביר שרק אחד מהם בעלים על כל הטלית. תוספות פותרים בעיה זו ע"י הוספת הגבלה ש"חלוקה יכולה להיות אמת" - כלומר יתכן שכל אחד מהם בעלים רק על חצי הטלית.

2. רמאי

בעוד שלתוספות "חלוקה יכולה להיות אמת" היא הגבלה כדי שנוכל להכריע הכרעת יחלוקו, הריב"א (תוספות בבא בתרא לד: ד"ה 'ההוא') מחשיב את זה כגורם המרכזי שמבחין בין מקרים שבהם ההכרעה היא יחלוקו, לבין מקרים שבהם ההכרעה היא כל דאלים גבר. במקרה של שנים או חזין, האפשרות ששניהם הרימו יחד בו זמנית את החפץ צריכה להילקח בחשבון - עד כמה שהיא בלתי סבירה. על כן, ב"ד מוכנים לתת גזר דין של יחלוקו. לעומת זאת, במקרה של ההוא ארבע, ברור שהספינה שייכת רק לאחד מהם והשני הוא רמאי. ממילא, מתאים שב"ד לא יתנו הכרעה של יחלוקו, שהרי הם ככל הנראה יעוותו את הצדק.

ניתן להציע שהדעות השונות שהוזכרו, נובעות מוויכוח מהותי על הכרעתו המועדפת של ב"ד. במצב בו אין אפשרות להכריע בין שני הצדדים, עדיף לחלק את הכסף שווה בשווה - זהו הפתרון ההוגן ביותר. אך, פתרון זה מביא לידי פשרה, והוא ככל הנראה סוטה מן האמת האובייקטיבית. מצד שני, יתכן ועדיף ללכת על פתרון שמאפשר הגעה לאמת האובייקטיבית, למרות שיש סכנה שלעיתים הבעלים האמיתיים יישארו בידים ריקות. משתמע מהרא"ש שעדיף הפתרון של כל דאלים גבר על פני יחלוקו, כי יש סיכוי שהבעלים האמיתיים ינצחו (זה בנוי על ההנחה שהבעלים האמיתיים יתאמצו יותר מהרמאי לזכות במה ששייך להם). אף על פי כן, נכריע יחלוקו במקרה של שנים או חזין, כי אנחנו לא מוכנים שצד אחד יפסיד את מה שכבר נמצא תחת ידיו. בדומה, תוספות והרמב"ן מיישמים את יחלוקו רק במקרים שיש או חזין, אך אין הם רואים את החלוקה כפתרון מועדף שנובע מהספק עצמו.

לעומת זאת, הרושם שמתקבל מדברי הריב"א הוא, שמעדיפים את יחלוקו. למרות זאת, במקרה של ההוא ארבע, מאחר ואחד הצדדים ודאי משקר, אנו מסרבים לתת לו חלק מהספינה. על כן, ב"ד נאלצים לוותר על הפתרון המועדף של חלוקה, ולפנות לפתרון של כל דאלים גבר.

סיכום

כאשר שני צדדים טוענים טענות סותרות, ואין שום סיבה להעדיף אחד על פני השני, ב"ד ניצבים בפני דילמה. האם עליהם לאמץ הכרעה שנראית הוגנת אך איננה מנסה באמת להגיע לאמת האובייקטיבית, או שמא על ב"ד לחתור לאמת, על אף שזה בא על חשבון פתרון הוגן לשניהם. גישות סותרות אלו משתקפות בשאלה אם להעדיף יחלוקו (הוגנות), או שמא להעדיף כל דאלים גבר (חתירה לאפשרות של אמת).

הצענו, שהריב"א מעדיף באופן עקרוני יחלוקו. אך, אם אחד מהצדדים הוא רמאי ב"ד נאלצים לפנות לפתרון של כל

 כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון, תשס"ד
 עורך: יוסי גרשינסקי

 בית המדרש הוירטואלי של ישיבת הר עציון
 האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9931456 שלוחה 5
 דואל: office@etzion.org.il
